

Окрема подяка членам експертної ради з випуску соціально значущих видань і керівництву Полтавської облдержадміністрації та Полтавської облради за надання фінансової можливості здійснення цього видання.

Буду щиро вдячний усім шанувальникам рідного слова за можливі уточнення, доповнення чи поправки.

Олександр Ротач, Полтава, липень 2020 р.

ОКРЕМІ СТАТТІ З ЕНЦИКЛОПЕДИЧНОГО ДОВІДНИКА «ПОЛТАВЩИНА ЛІТЕРАТУРНА»

БЕРЕНШТАМ Вільям Людвигович (псевд і крипт.: В. Б., В. Л. Б., Б-м В., Велина, Старий громадянин; 19.11⁴ (01.12).1839, м. Вільно, нині Вільнюс, Литва – 10(23).11.1904, Київ) – укр. громад. діяч, археолог, педагог. Батько В. В. Беренштама. Походив із дворян Полтав. губ. Навчався в приватному пансіоні Гедуена, закінчив 1-шу Київську

гімназію (1857) та істор.-філол. ф-т Університету св. Володимира в Києві (1862). Брав участь в організації недільних шкіл, у січні 1861 підписав листа викладачів цих шкіл до Т. Г. Шевченка з подякою за надіслані примірники «Кобзаря». Активний учасник «Старої громади». За оцінкою Є. Х. Чикаленка, був «за походженням єврей, однак щирий і гарячий український патріот, набагато більш активний, чим багато інших членів громади, вроджених українців». Викладав у гімназіях Кам'янець-Подільського (1864–1867), Києва (1868–1879), Пскова (1879), С.-Петербурга (1880–1898). 1898 повернувся до Києва. У 1901–1904 – земський гласний Зінківського пов. Полтав. губ.

Упорядник і видавець «Кобзаря» Т. Шевченка (СПб., 1883; 1884). Живучи в с. Хатки на Миргородщині, розшукав кол. кріпаків А. О. Лук'яновича Татарчуків і записав від них спогади про перебування Шевченка в с. Мар'янське. Його нарис, до якого ввійшли ці записи, «Т. Г. Шевченко и простолюдины, его знакомцы: (Из встреч и воспоминаний)» («Киевская старина», 1900, т. LXVIII, февраль, с. 248–260, а також окрем. відбиток – К., 1900) має наук. вартість. 1901 під час обшуку, проведеного поліцією, у

нього відібрано копію «Журнала» Т. Г. Шевченка, у якому, за оцінкою слідчого, «містяться до краю зухвалі й образливі вислови супроти священної особи в Бозі почилиого государя імператора Миколи І».

Б. також є автором низки праць, серед яких: «До-исторические времена и их археологическое исследование: Публичные лекции, читанные 18 и 25 февраля 1880 г. в зале Псковского реального училища» («Псковские губернские ведомости», 1880, №№ 20, 21, а також окрем. відбиток – Псков, 1880), «Воспоминания о последних годах жизни Н. И. Костомарова» («Киевская старина», 1885, т. XII, июнь, с. 219–237), «Из школьных лет А. С. Лашкевича» (там само, 1899, т. LXVII, ноябрь, с. 249–269, а також окрем. відбиток – К., 1899) та ін.

Похований на лютеранській дільниці Байкового кладовища. У 1970-х могила знищена, а на її місці 1981 та 1984 зроблені нові захоронення.

Літ.: В. Л. Беренштам : (Некролог). *Киевская старина*. 1904. Т. LXXXVII. Декабрь. С. 686–695; Науменко В. Памяти В. Л. Беренштама. *Там само*. 1906. Т. XCII. Февраль. С. 257–275, а також окрем. відбиток – К., 1906; Павловский И. Ф. К истории полтавского дворянства. 1802–1902: Очерки по архивным данным. 1907. Т. II. С. 172; Павловский И. Ф. Краткий биографический словарь... 1912. С. 16 (дві останні – Полтава); Венгеров С. А. Критико-биографический словарь... Второе, соверш. перераб., илл. изд. Пг., 1915. Т. 1 (вып. 1–3). С. 57; Чикаленко Є. Спогади (1861–1907). Нью-Йорк, 1955. С. 300–301; Дей О. І. Словник українських псевдонімів та криптонімів (XVI–XX ст.). 1969. С. 441; Марахов Г. І. Тарас Шевченко в колі його сучасників: Словник персоналій. 1976. С. 18–19; Шевченківський словник : у 2 т. 1976. Т. 1: А-Мол. С. 64; Шалата М. Й. Беренштам Вільям Людвигович. *УЛЕ*. 1988. Т. 1: А-Г. С. 152; Сидоренко Н. М. Беренштам Вільям Людвигович. *ЕСУ*. 2003. Т. 2 : Б-Біо. С. 514; Тимчик Н. П. Беренштам В. Л.: (До 100-річчя зі дня смерті). *Вісник Київського національного ун-ту. Історія*. 2005. Вип. 80–81. С. 117–119 (шість останніх – К.); Ротач П. Беренштам Вільям Людвигович. *Ротач П. Полтавська Шевченкіана : у 2 кн.* Кн. 1 : А-К. Полтава, 2005. С. 63–64; Іваницька С. Г. «Український шістдесятник» Вільям Беренштам – дослідник місцевих старожитностей. *Краєзнавство*. 2012. № 1 (78). С. 57–66; Сидоренко Н. Беренштам Вільям Людвіго-

⁴ Так в І. Ф. Павловського й С. Венгерова, який листувався із сином Б. і, вірогідно, біограф. відомості отримав від нього. У деяких новітніх публікаціях трапляються інші дати народження Б. – 22 листопада 1839 за різними стилями.

вич. *Хроніка-2000*. 2012. Вип. 4 (94). К., 2013. С. 150–151; Чеботарев А. Украинский выбор Вильяма Беренштама. *Научные труды по иудаике: материалы XX Международной ежегодной конференции по иудаике*. Т. II. М., 2013. Академическая серия. Вып. 46. С. 43–50; Ротач П., Шалата М. Беренштам Вильям Людвигович. *Шевченківська енциклопедія: в 6 т.* К., 2013. Т. 1 : А–В / НАН України, Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка ; редкол. : М. Г. Жулинський (гол.) та ін. С. 373–374.

БЕРЕНШТАМ Володимир Вільямович (крипт.: Бер-там В., Б-м В., В. Б.; 30.12.1870 (11.01.1871), Київ – 31.10.1931, Ленінград, нині С.-Петербург, РФ) – рос. адвокат, журналіст, письменник, публіцист. Син В. Беренштама, брат письменниці та громад. діячки М. В. Беренштам-Костяковської (1869–25.02.1932). Працював санітаром у Саратов. губ. під час епідемій тифу та холери. Висланий до Полтави, 1895 влаштувався репортером до «Полтавских губернских ведомостей», де вмщував також оповідання («Слушай!» та ін.). Д. Іваненко характеризував цього «надзвичайно жвавого і життєрадісного товстуна» як напрочуд активного репортера, який кожного дня встигав відвідати майже всі куточки міста – від залізничного вокзалу до Павленок та від монастиря до Кобищанів. Восени 1895 Б. виїхав до С.-Петербурга, закінчив ун-т і 1902 почав працювати в Полтаві пом. присяжного повіреного. Був знайомий із В. Короленком, за сприяння якого опублікував у ж. «Русское багатство» (1902, № 11) нарис «За право: (Из наблюдений адвоката)». Невдовзі повернувся до С.-Петербурга, де під час револ. подій зажив слави талановитого адвоката на політ. процесах (зокрема захищав есера І. Каляєва). Восени 1907 в Полтаві Б. захищав у судовому засіданні учасників сел. заворушень у Сорочинцях (грудень 1905 – січень 1906).

Активно займався літ. діяльністю. Виступав як публіцист, писав спогади із власної адвокатської практики, друкував також оповідання, п'єси, виступи на політ. процесах. Автор книжки «В. Г. Короленко как общественный деятель и в домашнем кругу», виданої 1922 в Берліні.

Похований на Козачому цвинтарі («Комуністична ділянка») Олександр-Невської лаври.

Тв.: В одиночку: (Из встреч адвоката). [1904]. «Библиотека для всех», № 11; За право! : [оповідання]. 1905; 2-е изд. 1906; 3-е изд., доп. 1906 (усі – СПб.); Речь защитника по якутскому процессу. Ростов-на-Дону, [1906]; Около политических. Из путевых впечатлений поездки в «гиблые места» – Якутскую область. СПб., 1908; В огне защиты. Из впечатлений политического защитника: [Оповідання]. СПб., 1909; Берлин, [1909]; 2-е изд., доп. СПб., 1912; Из жизни: [оповідання]. [СПб., 1908]; Из воспоминаний о Вячеславе Авксентьевиче Манассеине: (К 10-летию со дня его кончины). *Русский врач*. 1911. Т. 10. № 7. С. 217–231; Записки адвоката. М., [1913]; Из адвокатских воспоминаний. [СПб., 1913]. Додаток до ж. «Жизнь за неделю», 1913, № 3; Из пережитого: [Около войны. Заметки адвоката. Воспоминания]. Пг., [1915];

В тисках ссылки. Л-д, 1924; В боях политических защит: [оповідання]. Л-д; М., 1925; «Жена не жена»: пьеса в 3-х действиях. Л-д, [1926]; Иван Каляев : драма в 5-ти д. Л-д ; М., 1926 (спільно з І. Д. Калугіним); 1905 год в Прибалтике. М., 1926; В борьбе за право: (Воспоминания защитника по политическим делам в царское время). [М.], 1931.

Літ.: Іваненко Д. А. Записки и воспоминания: 1888–1908 гг. / Издание редакции «Полт. голос». Полтава, 1909. С. 77–78; Венгеров С. А. Критико-биографический словарь... – Второе, соверш. перераб., илл. изд. Пг., 1915. Т. 1 (вып. 1–3). С. 57; Мяснов И. Ф. Словарь псевдонимов русских писателей, ученых и общественных деятелей : в 4 т. : М., 1960. Т. 4. С. 64.

БОРОВИКОВСЬКИЙ Іван Іванович (крипт.: И. Б.; бл. 1807, с. Милушки Хорольського пов. Полтав. губ., нині с. Мелюшки Хорольського р-ну Полтав. обл. – не раніше 1884, там само] – укр. педагог, літератор. Стат. радн. Походив із роду миргородських живописців Боровиків. Брат Л. Боровиковського, племянник укр. художника В. Л. Боровиковського. Навчався в Полтавській губ. гімназії та на етико-філол. (згодом – словесний) відділі філос. ф-ту Харківського ун-ту (1824–1827). З 1831 викладав історію в Полтавській губ. гімназії, а після смерті І. Г. Буткова одночасно був призначений на його місце – вчителем рос. історії Полтавського ін-ту шляхетних панн («Полтавские губернские ведомости», 1842, № 22, 30 мая). На поч. 1842 Б. отримав чин надв. радника й нагороду 150 крб. сріблом із коштів держ. казначейства (там само, 1842, № 5, 31 янв., с. 25). Невдовзі призначений інспектором гімназії: спочатку – в. о. (там само, 1842, № 16, 18 апр.), а наприкінці року затверджений на цій посаді (там само, 1842, № 50, 12 дек.). 1849 Б. згадується вже як старший інспектор Полтавської губ. гімназії (там само, 1849, № 26, 29 июня). Того ж року кол. радник Б. отримав нагороду від Кабінету імператриці за «отлично-усердное» викладання в Полтавському ін-ті шляхетних панн. 1851 звільнився за власним бажанням з ін-ту, і на його місце був призначений викладач Полтавської гімназії С. П. Стеблін-Камінський (там само, 1851, № 27, 4 июля). В останні роки життя жив у Мелюшках, де, вірогідно, й помер.

1870 Б. вмістив у «Харьковских губернских ведомостях», які тоді редагував його син, «Воспоминания о Полтавской гимназии и Харьковском университете за полстолетия назад» (7 мар., с. 2–3; 12 мар., с. 2–3, підп.: И. Б.). Ці спогади стали цінним джерелом відомостей до біографій багатьох діячів культури, зокрема М. Гоголя, Л. Боровиковського та ін. Б. також є автором кількох публікацій реліг. характеру, вміщених у неоф. част. «Полтавских епархиальных ведомостей» («Мысли о достойном хождении в храм Божий», 1874, № 12, 15 июня, с. 440–446, підпис: «5 мая 1874 г. Милушки Хор. уезда»; «Мысли в новый год», 1876, № 3, 1 февр., с. 90–96). Відгукнувшись на заклик В. Горленка («Художник В. Л. Боровиковский», ж. «Киевская старина», 1884,

т. VIII, апрель, с. 706), написав статтю «Краткие сведения к биографии Владимира Лукича Боровиковского» (датов. 7 липня 1884, с. Мелюшки). До неї долучався додаток до списку відомих робіт художника. Ці матеріали, опубліковані в ж. «Киевская старина» (1884, т. X, сентябрь, с. 155–162), значно розширили уявлення про життя і творчість видатного укр. майстра.

Пр.: Воспоминания о Полтавской гимназии и Харьковском университете за полстолетия назад. *Багалея Д. И. Опыт истории Харьковского университета: (По неизданным материалам) : в 2 т.* 1904. Т. 2 : (1805–1835 гг.). С. 1106–1114. Підпис: И. Б.; також опублік. зі скороченням: Харківський університет XIX – початку XX століття у спогадах його професорів та вихованців: [у 2-х т.]. Т. 1 / уклад. Б. П. Зайцев та ін. Х., 2008. С. 90–98, коментар⁵ – с. 454–455.

Літ.: Литература о Харьковской губ. / сост. Устинов И. Х., 1886. С. 217; Список дворян, внесенных в дворянскую родословную книгу Полтавской губернии. 1898. С. 60; Павловский И. Ф. Полтавский институт благородных девиц. 1818–1898. 1902 (дві останні – Полтава); Дей О. І. Словник українських псевдонімів та криптонімів (XVI–XX ст.). К., 1969. С. 445.

БОРОВИКОВСЬКИЙ Левко Іванович (крипт.: Б., Б*, Б. Л., В., В***, Б-й, Л. Б., Ш., N-й; 10(22).02.1808⁶, с. Мелюшки Хорольського пов. Полтав. губ., нині с. Мелюшки Хорольського р-ну Полтав. обл. – 14(26).12.1889, там само) – укр. поет-романтик, байкар, фольклорист, перекладач, філолог. Надв. радн. (1840). Нар. в заможній сім'ї, батько по-

ходив із козацького роду миргородця Луки Боровика. Племінник укр. художника В. Л. Боровиковського, брат І. Боровиковського, батько Модеста, Олександра й Платона Боровиковських.

Навчався в Хорольському повіт. училищі (1819–1822), Полтавській губ. гімназії (1822–1826), на етико-філол. (згодом – словесний) відділі філос. ф-ту Харківського ун-ту (1826–1830). Успішно закінчивши ун-т («со степенью кандидата за отличие»), викладав у Курській гімназії: з 15 (27).04.1831 – історію та географію, з 30.01 (11.02).1834 – лат. мову; від 21.04

⁵ Як і в деяких інших сучасних публікаціях, у коментарі (с. 454) авторство спогадів помилково приписане сину І. Б., харківському журналістові Івану Івановичу Боровиковському. – О. Р.

⁶ У низці публікацій (зокрема в «Енциклопедії історії України») помилково подається інша дата народження Б. – 1806.

(03.05).1831 до 09 (21).12.1836 завідував бібліотекою; тричі заступав директора. За сумлінну педаг. працю 09 (21).07.1836 «височайше» нагороджений зол. годинником із ланцюжком. 20.03 (01.04).1837 переведений за власним бажанням учителем лат. мови в Новочеркаську гімназію, а з 02 (14).06.1838 – на таку ж посаду в Полтавську губ. гімназію. Одночасно викладав у Полтавському ін-ті шляхетних панн: з 01 (13).08.1839 – географію, а з 24.10 (05.11).1841 – також рос. словесність. З 01 (13).08.1849 у Полтавській гімназії викладав ще й географію. Після призначення Б. інспектором Полтавської губ. гімназії 26.03 (07.04).1852 звільнений за власним бажанням від викладання в Полтавському ін-ті шляхетних панн: рос. словесності та географії у старшому відділі з 01 (13).05.1852, географії в мол. відділі – з 16 (28).08.1852.

Причиною ранньої відставки стала психічна хвороба (імовірно, Б. захворів повесні 1853). Близько 1855–1856 Б. вийшов на пенсію, жив то в Хоролі, то в рідних Мелюшках, часом навідувався в Полтаву, де вчилися його діти. Збереглися свідчення, що 1867 поет подавав прохання про збільшення пенсії для «приличного безбедного меня и жены моей содержания и необходимейшего воспитания моих детей» (Гніп М. До біографії Л. І. Боровиковського, відділ рукоп. Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАНУ, ф. 68, № 7, арк. 12).

Літ. діяльність Б. почав 1828 публікацією в ж. «Вестник Европы» поеми-билини «Пир Владимира Великого» (рос. мовою) та балади «Молодиця». Славу йому принесла балада «Маруся» (1829). Творчий розквіт припав на 1830–1840-ві. Також перекладав і переспівував сонети А. Міцкевича та вірші О. Пушкіна. Друкувався в журналах «Вестник Европы» (1828–1830), «Отечественные записки» (1840), «Украинском альманахе» (Х., 1831), альм. Є. Гребінки «Ластівка» (СПб., 1841).

1852 А. Метлинський видав у Києві з власною передмовою зб. «Байки й прибаутки Левка Боровиковського». У байках поет використав укр. приказки, прислів'я, анекдоти; сюжети частково запозичені в І. Красицького та І. Крилова. Усе життя Б. збирав усну нар. творчість. Деякі з його записів А. Метлинський умістив у зб. «Народные южнорусские песни» (1854). Упродовж багатьох років Б. укладав словник укр. мови (загубл.). А. Метлинський відзначав неабиякі лінгв. знання поета. У листі до І. Срезневського від 19.02.1852 він писав, що «тепер рідко хто знає мову нашу, як Боровиковський».

До останніх днів Б. продовжував цікавитись нар. творчістю, бував на сільських святах, записував пісні. Похований недалеко від своєї садиби. 1961 на

могили Б. встановлено цегляний обеліск, який у 1986 замінений мармуровим пам'ятником. 1962 у Мелюшках відкрито музейну кімнату поета. Ім'ям Б. названо вулицю в Полтаві.

Значна частина творів Б. не була опублікована за його життя. Перше повне зібрання творів вийшло тільки 1967 (упоряд., вступ. стаття та приміт. С. А. Крижанівського та П. П. Ротача, за ред. С. А. Крижанівського).

Літ.: Земляк [А. Метлинський]. Байки й прибаютки Л. Боровиковського: [Рец.]. *Москвитянин*. 1852. Ч. VI. № 24. С. 81–84 (Критика и библиография); Пономарев С. И. Письма Л. И. Боровиковского к М. А. Максимовичу. *Исторический вестник*. 1881. Т. V. Май. С. 190–192; Павловский И. Ф. Краткий биографический словарь.... Полтава, 1912. С. 24; Коваленко Гр. Левко Боровиковський: (Біографічна замітка). *Байки Левка Боровиковського / під ред. Гр. Коваленка*. Черкаси, 1918; Филипович П. До історії раннього українського романтизму. *Україна*. 1924. Кн. 3. С. 71–77; Шевелев Б. Життя та літературна діяльність Л. І. Боровиковського. *Левко Боровиковський. Твори / редакція, стаття та приміт. Б. Шевелева*. К., 1929. С. 8–28; Шамрай А. Левко Боровиковський як поет-романтик. *Харківська школа романтиків*. Х., 1930. Т. 1. С. 84–124; Гопало М. Забута могила. *Гадяцька газета*. 1943. 2 лют.; Крижанівський С. А., Нудьга Г. А. Невідомі вірші Л. Боровиковського. *РЛ*. 1957. № 4. С. 115; Крижанівський С. А. Перший український поет-романтик. *Левко Боровиковський. Твори*. К., 1957. С. 3–52; Ротач П. П. До біографії Л. І. Боровиковського: [З додатком «Формулярного списку о службе инспектора Полтавской гимназии надворного советника Боровиковского», виявленого автором у Полтав. облдержархіві]. *РЛ*. 1961. № 6. Листопад-грудень. С. 127–129; Пільгук І. І. Романтизм в українській літературі 20–40-х років XIX ст. Левко Іванович Боровиковський. *Історія української літератури (література першої половини XIX ст.)*. К., 1964. С. 225–258; Ротач П. Штрихи до біографії Л. Боровиковського. *Науково-інформаційний бюлетень Архівного управління УРСР*. 1964. № 5 (67). Вересень-жовтень. С. 40–45; Ротач П. Матеріали до Українського біографічного словника: Літературна Полтавщина. *Архіви України*. 1965. № 1 (69). Січень-лютий. С. 101; Крижанівський С. А., Ротач П. П. Визначний представник українського романтизму. *Левко Боровиковський. ПЗТ*. К., 1967. С. 5–40; [Бібліографія творів Л. Боровиковського та критичної л-ри]. *Там само*. С. 265–270; Ходосов К. Чуємо через століття... [Рец. на кн.: Левко Боровиковський. ПЗТ. К., 1967]. *КП*. 1967. 8 груд. С. 4; Ротач П. Пропагандист польської поезії. *Наша культура*. Варшава. 1969. № 4 (132). С. 113–114, а також: *Колгоспна правда*. Хорол. 1969. № 68 (6021). 12 черв. С. 4; Ротач П. Іван Котляревський у житті й творчості Левка Боровиковського. *Українське літературознавство: міжвідомчий республік. зб. Л.*, 1970. Вип. 10. С. 25–30; Крижанівський С. А., Ротач П. П. Визначний поет українського романтизму. *Левко Боровиковський. Твори*. К., 1971. С. 3–19 (Шкільна бібліотека); Святовець В. Поет-

романтик Левко Боровиковський. *Левко Боровиковський. Твори*. К., 1980. С. 5–14; Ротач П. Поет прекрасного обдарування: До 175-річчя з дня народження Л. Боровиковського. *Наша культура*. 1981. № 2 (274). Лютий. С. 6–7; Яценко М. Т. Зачинатель українського романтизму: (до 175-річчя від дня народження Л. І. Боровиковського). *Наука і культура*. К., 1982; Ротач П. Л. Боровиковський в Курске. *Подъем*. Воронеж. 1983. № 10. Октябрь. С. 144; Ротач П. Коли народився Левко Боровиковський? *Наша культура*. 1984. № 5 (302). С. 12–13; Палант О. На батьківщині поета. *ЗП*. 1988. 18 лют.; Яценко М. Т. Боровиковський Левко Іванович. *УЛЕ*. К., 1988. Т. 1 : А–Г. С. 221–222; Ротач П. Ще раз про дату народження Л. І. Боровиковського. *Слово і час*. 1990. № 11 (359). Листопад. С. 93–94; [Ротач П.] Боровиковського Л. І. могила. *Полтавщина: енциклопед. довідник / за ред. А. В. Кудрицького*. К., 1992. С. 72; Стешенкова Т. Він був першим. *ЛУ*. 1996. 4 квіт.; Ротач П. Курські роки Левка Боровиковського. *Київська старовина*. 1998. № 4. С. 127–130; Еппель В. Нові матеріали до словника українських псевдонімів. К., 1999. С. 95; Ротач П. Левко Боровиковський. *Ротач П. Колоски з літературної ниви*. 1999. С. 95–97; Ротач П. «Недавно читав я Котляревського...»: (Духовний проводир Левка Боровиковського). *Ротач П. І слово, і доля, і пам'ять...: Статті. Дослідження. Спогади*. 2000. С. 13–21; «Коли б мені крила соловеска...»: Курські роки Левка Боровиковського. *Там само*. С. 31–37; Ротач П. Поет із роду Боровиків: матеріали до біографії поета і байкаря Л. І. Боровиковського. 2003; Ротач П. Боровиковський Левко Іванович. *Ротач П. Полтавська Шевченкіана: у 2 кн.* Кн. 1 : А–К. 2005. С. 91–92 (п'ять останніх – Полтава); Шарпатий В. Г. Боровиковський Левко Іванович. *ЕІУ*. К., 2005. Т. 1 : А–В. С. 349–350; Шупта-В'язовська О. Боровиковський і Шевченко: традиція і новаторство. *Історично-літературний журнал*. 2006. № 12; Ткачук М. П. Поетика балад Левка Боровиковського. Тернопіль, 2000; Деркач Б. Боровиковський Левко Іванович. *Шевченківська енциклопедія: в 6 т.* К., 2013. Т. 1 : А–В / НАН України, Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка; редкол.: М. Г. Жулинський (гол.) та ін. – С. 491–492.

БОРОВИКОВСЬКИЙ Модест Левкович (30.08(11.09).1849, Полтава – р. і м. см. невід.) – судовий діяч, літератор. Син Л. Боровиковського.

Автор кількох видань популярного змісту: «Поездка в г. Бари, где починут мощи св. Николая Чудотворца: (Впечатления и заметки рус. туриста)» (1893), «Новый отечественный курорт: (По р. Днестру. – Историческое «Побережье» Подолии. – М-ко Каменка)» (1894), «Курорт Либава. 1895 г.» (1895, усі – Одесса), «В прокурорском надзоре: (Листки из памятной книжки товарища прокурора -ского окр. суда)» (1899), «В стране солнечного тепла и света. Благословенный климатолечебный уголок Европы: [Курорт Сан-Ремо]» (1900, дві останні – Полтава).

БОРОВИКОВ-СЬКИЙ Олександр Левкович [псевд. і крипт.: А. Б., Б-й А., Валентин М., Ферт А.; 14(26).11.1844, Полтава – 20.11(03.12).1905, С.-Петербург] – рос. правознавець, судовий діяч, поет, укр. фольклорист. Сенатор (1898). Син Л. Боровиковського, старший брат Модеста і Платона Боровиковських.

Закінчив Полтавську гімназію, потім – Харківський ун-т (1866), після чого залишився на каф. історії рос. права. Працював пом. секретаря Харківського окр. суду (з листопада 1867), вів адвокатську діяльність. Товариш прокурора Симбірського, потім – Самарського (1870) та С.-Петербурзького окр. судів (з 1871). 1874 вийшов у відставку, був присяжним повіреним, захищав підсудних революціонерів-народників на процесах «50-ти» та «193-х». 1878 обраний почесн. мировим суддею Верхньодніпровського пов. Катериносл. губ. Пізніше служив в Одеській судовій палаті (1883–1894), одночасно із січня 1887 – приват-доцент каф. цивільного права Новоросійського ун-ту (Одеса). Як визначного спеціаліста права, 1894 Б. знову запрошують до С.-Петербурга. Спочатку він – пом. статс-секретаря Державної ради, з 1895 – обер-прокурор цивільного касаційного департаменту Сенату.

Літ. діяльність Б. розпочав ще студентом, коли влітку 1864 у Полтаві написав фольклористичну розвідку «Женская доля по малороссийским песням: очерк из малороссийской поэзии». Вона була надрукована О. Бодяньським у «Чтениях в Императорском Обществе истории и древностей российских при Московском ун-те» (1867, кн. 4), а пізніше вийшла окремими виданнями (М., 1868; СПб., 1879). Перша поет. публікація Б. – вірш «Из украинских мотивов» («Женский вестник», 1867, № 7). У 1870–1880-х він активно співпрацював у ж. «Отечественные записки», де вмістив чимало віршів, високо оцінених М. Некрасовим. Друкувався також у газетах «С.-Петербургские ведомости» (1874, статті), «Новое время» (1876, гумор. п'єси), журналах «Русская речь», «Русская мысль», правничих часописах. Співробітничав у револ.-народницькому виданні П. Л. Лаврова «Вперед» (Цюрих; Лондон, 1877). Поет. цикл, присвячений соціалістці-пропагандистці В. Фігнер, уперше надрукував М. Драгоманов у додатку до брошури «Детоубийство, совершаемое русским правительством» (Женева, 1877). Укр. мовою вірші Б. перекладали М. Старицький («До судді», 1878),

Б. Грінченко («Перший коваль», 1890), П. Грабовський («Христос воскрес!», 1895; «Вилізай, поки мога ще, з твані», 1895 і в новій ред. – 1896). 25 лютого 1878 Б. брав участь у вшануванні пам'яті Т. Г. Шевченка в С.-Петербурзькому клубі художників.

Б. не вважав себе поетом-професіоналом і не намагався зібрати вірші в окрему збірку. Після закриття «Отечественных записок» він замовк. Але його творчість має безперечне значення.

Чимало юридичних праць Б. написані на укр., зокрема полтавському, матеріалі: «Об особенностях гражданского права Полтавской и Черниговской губерний» («Журнал Министерства юстиции», 1867, т. 32), «О правах женщин по законам Черниговской и Полтавской губерний» («Журнал гражданского и уголовного права», 1882, кн. 7). Він є також автором низки неодноразово перевиданих посібників-довідників: «Законы гражданские (Свод законов, т. 10, ч. 1) с объяснениями по решениям Гражданского Кассационного Департамента Правительствующего Сената» (1882, за життя Б. видано ще 10 разів), «Устав гражданского судопроизводства с объяснениями по решениям Гражданского Кассационного Департамента Правительствующего Сената» (1883) тощо. Видав 3-томник «етюдів» із юрид. практики «Отчет судьи» (1891–1894, усі – СПб.).

Цікавий творчий доробок Б. не зібраний. Частина віршів опублікована в худож.-істор. хрестоматії «Русская муза» (СПб., 1908), збірках «Русские поэты XIX века» (М., 1958), «Поэты-демократы 1870–80-х годов» (Л-д, 1968) та інших виданнях. Численні вірші й поеми, які зберігаються в архівах Росії та України (зокрема в НБУВ – рукопис поеми «Поміщик Гущин»), досі не опубліковані.

Похований на цвинтарі Воскресенського Новодівичого монастиря. Надгробок знищено за рад. часів.

Пр.: Вступительная лекция к практическому курсу русского гражданского права, читанная в императорском Новороссийском университете членом Одесской судебной палаты А. Боровиковским 4 февраля 1887 г. СПб., 1887.

Літ.: Венгеров С. А. Русские книги. 1899. Т. III : Богатырь–Вавилов. Вып. XXIII, 1898. С. 117–119; Венгеров С. А. Источники словаря русских писателей. 1900. Т. I : Аарон–Гоголь. С. 322–323 (обид. – СПб.); [Некролог]. *Слово*. 1905. № 358; [Некролог Б.]. *Новое время*. 1905. № 10663; Боровиковский А. Л. : [некролог]. *Исторический вестник*. 1906. Т. СIII. Январь. С. 356–357; Павловский И. Ф. Краткий биографический словарь... Полтава, 1912. С. 24–25; Кони А. Ф. На жизненном пути. Т. 1; Саитов В. Петербургский некрополь. Т. 1 : А–Г. С. 267 (дві останні – СПб., 1912); Кони А. Ф. Отцы и дети судебной реформы. М., 1914; Венгеров С. А. Критико-биографический словарь... Второе, соверш. перераб., илл. изд. Пг., 1915. Т. 1 (вып. 1-3). – С. 77; Некрасов Н. А. Полное собрание сочинений и писем. М., 1952. Т. XI. С. 411–412; УРЕ. К., 1959. Т. 2. С. 50; Вересаев В. В. «Записки для себя». *Новый мир*. 1960. № 1. С. 160; Масанов И. Ф.

Словарь псевдонимов русских писателей, ученых и общественных деятелей : в 4 т. М., 1960. Т. 4. С. 78; Бушканец Е. Мнимые стихотворения Софьи Бардиной. *Русская литература*. 1961. № 2. С. 169–172; Ротач П. Матеріали до Українського біографічного словника: Літературна Полтавщина. *Архіви України*. 1965. № 1 (69). Січень-лютий. С. 101; Троицкий Н. А. Царизм под судом прогрессивной общественности: 1866–1895. М., 1979; Троицкий Н. А. Корифеи русской адвокатуры первого призыва. *Советское государство и право*. 1985. № 9; Краснов Г. В. Некрасов и А. Л. Боровиковский. *Некрасовский сборник*. Л-д, 1988. Т. 10; Нагорна Н. М. Боровиковський Олександр Левкович. *УЛЕ*. К., 1988. Т. 1 : А–Г. С. 222; Кони А. Ф. Александр Львович Боровиковский (1844–1905). *Воспоминания о писателях / сост., вступ. ст. и комм. Г. М. Миронова и Л. Г. Миронова*. М., 1989; Усенко П. Г. Боровиковський Олександр Львович. *ЕСУ*. К., 2004. Т. 3 : Біо–Бя. С. 327–328; Ротач П. Боровиковський Олександр Левкович. *Ротач П. Полтавська Шевченкіана : у 2 кн.* Кн. 1 : А–К. Полтава, 2005. С. 92; Александр Боровиковский – поэт в судебной мантии. *Судебно-юридическая газета*. 2012. № 10 (128). 19 мар. С. 16.

БОРОВИКОВСЬКИЙ Платон Левкович (12(24).11.1845, Полтава – не раніше серпня 1911, там само) – син Л. Боровиковського, брат Модеста й Олександра Боровиковських. У 1855–1861 навчався в Петровському Полтавському кадетському корпусі, але за участь у бунті проти начальника корпусу відправлений рядовим у піх. полк. 1869 висланий до Східного Сибіру, де пробув 18 років. За клопотанням брата Олександра 1888 помилуваний. Повернувся в Україну, бідував, жив то в Мелюшках Хорольського пов., то в Полтаві. Декілька років перебував у Полтавському приюті для неімущих дворян. Із 1911 знаходився у губ. психлікарні – зокрема, збереглися відомості, що 20 липня (2 серпня) 1911 він вітав гол. лікаря лікарні О. Мальцева з 25-річним ювілеєм мед. діяльності.

Б. був літ. обдарованим, але обставини життя не сприяли розвитку його таланту. У різних журналах опублікував низку оповідань про свої пригоди в Сибіру. Найбільше з них «Из жизни ссыльного» вміщене у «Вестнике главного тюремного управления» (1898, т. VII, июль).

Заслугою Б. є врятування деяких неопублікованих творів батька, які він додав до власноручних копій «Байок і прибаюток», зроблених у 1900, 1901, 1902 та 1904. Дві з них під назвою «Сто семьдесят пять мало-российских басен Льва Ивановича Боровиковского» (1900; 1901) зберігаються у відділі рукописів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України (ф. 68). Знайдені тут нові твори «Лік», «Пан», «Климова жінка», «Клим», «Людська ненагля» нині опубліковані⁷.

Дві інші копії за рад. часів зберігались у Ленінграді (нині – С.-Петербург, РФ), у праправнучки Л. Боровиковського.

⁷ Див.: Левко Боровиковський. Повне зібрання творів / ред. С. А. Крижанівський ; вступ. стаття, впоряд. і прим. С. А. Крижанівського і П. П. Ротача. К., 1967.

Арх.: [Лист Б. до А. Ф. Коні; недатов.]. *Рукописний відділ Пушкінського Дому. Архів А. Коні. Ф. 134. Оп. 3. № 202.*

Літ.: Список дворян, внесених в дворянську родову книгу Полтавської губернії. Полтава, 1898. С. 61; Михайлов М. XXV-летний юбилей д-ра мед. А. Ф. Мальцева. *ПЕВ*. Част. неоф. 1911. №№ 24–25. 20 авг. – 1 сент. С. 1792; Ротач П. Штрихи до біографії Л. І. Боровиковського. *Науково-інформаційний бюлетень Архівного управління УРСР*. 1964. № 5. С. 44–45; Піккієв Й. Рукописні альбоми Левка Боровиковського. *ЛУ*. 1966. 25 лют.

ВЕНГЕРОВ Семен Опанасович (псевд. і крипт.: Сергеев А. Ф., Фауст Щигровського уезда, Веди С., Долин Л., Долина Лев, Лубенський С., В-в С., С. В.; 05 (17).04.1855, м. Лубни Полтав. губ., нині райцентр Полтав. обл. – 14.09.1920, Петроград, нині С.-Петербург, РФ) – рос. літературознавець, видавець, бібліограф. Син П. Венгерової та дирек-

тора банку в Мінську О. Л. Венгерова.

Дит. роки провів у Мінську. Навчався в С.-Петербурзі в гімназії (з 1868) та Медико-хірургічній академії (1872–1874). Закінчив юрид. ф-т С.-Петербурзького ун-ту (1879) та істор.-філол. ф-т Юр'євського ун-ту (нині м. Тарту, Естонія; 1880, екстерном). З 1882 служив у правлінні Лібаво-Роменської залізниці, з 1890 зосередився на літературознавчій та бібліограф. діяльності.

Друкуватися почав із 17 років. За поглядами був близький до народників. Як літературознавець належав до культ.-істор. школи. Основною спеціальністю обрав історію рос. літератури, хоч багато зробив і в галузі книгознавства. Співробітничав у журналах «Неделя», «Русский мир», «Русская мысль», «Русское богатство», «Вестник Европы» та ін. Редагував ж. «Устои» (1882). З 1897 викладав рос. літературу в С.-Петербурзькому ун-ті (1899–1906 усунений «за політ. неблагонадійність»), з 1910 – проф. Вищих жіночих курсів та Психоневрологічного ін-ту. За його задумом створена Російська книжкова палата, він і став її першим директором (з 1917).

Найвизначнішими працями В. є фундаментальні бібліограф. видання: 6-томний «Критико-биографический словарь русских писателей и ученых: От начала русской образованности до наших дней» (тт. 1–6, 1886–1904; 2-е изд. – тт. 1–2, 1915–1918), «Русские книги. С биографическими данными об авторах и переводчиках (1708–1893)»

(тт. 1–3, 1895–1899, обид. праці не завершені), «Источники словаря русских писателей» (тт. I–IV, 1900–1917; усі – СПб., згодом – Пг.). У 1891–1897 редагував літ. відділ «Энциклопедического словаря» Брокгауза та Єфрона, у якому вмістив низку біограф. довідок про укр. письменників та багато інших матеріалів (зокрема ст. «Южнорусская литература» І. Франка). Постійно підтримував тісні літ.-наук. зв'язки з діячами укр. культури, листувався з І. Франком. 1909 Харківський ун-т присудив В. вчений ступінь докт. словесності. У Харкові та інших містах України він виступав із читанням літературознавчих лекцій.

В. також є автором відомих праць із літературознавства: «История новейшей русской литературы: (От смерти Белинского до наших дней). Ч. 1. Конечные годы дореформенной эпохи (1848–1855)» (1885; заборонена постановою Кабінету міністрів зі знищенням тиражу), «Основные черты истории новейшей русской литературы» (1889), «Очерки по истории русской литературы» (1907, 2 вид.), «Героический характер русской литературы» (1911), «В чем очарование русской литературы 19 века?: Речь, сказанная в Москве 22 октября 1911 г. на праздновании столетнего юбилея Общества любителей российской словесности» (1912; усі – СПб.). Уклав унікальну бібліограф. картотеку, для роботи з якою до Інституту літератури РАН (Пушкінський Дім, С.-Петербург) їздять численні дослідники, у т. ч. й з України, бо вона містить і документи, що стосуються укр. культури і літератури. В. редагував 6-томне зібрання творів О. С. Пушкіна, залучивши до цього відомих пушкіністів Лернера, Морозова, В. Брюсова та інших з числа учасників свого знаменитого Пушкінського семінарію⁸. За редакцією В. вийшли також «Собрание сочинений Шиллера в переводах русских писателей» (тт. 1–4, 1901–1902), повне зібрання творів Шекспіра (тт. 1–5, 1902–1904), зібрання творів Байрона (3 тт.) та Мольєра (2 тт.), зб. «Русская поэзия: собрание произведений русских поэтов» (вып. 1–7, 1893–1901, не закін.), «Главные деятели освобождения крестьян» (1903, усі – СПб.). Упродовж 1900–1926 друкувалося повне зібрання творів В. Белінського, 11 томів якого (з 12-ти) вийшли за редакцією та з примітками В. Він писав також про М. Гоголя, І. Гончарова, О. Писемського, К. Аксакова та інших письменників, редагував ряд заборонених (до 1905) видань.

До 65-річчя від дня народження В. у Петрограді накладом 50 екз. була надрукована його «Автобіографія». Окремі праці В. перекладені нім., болг., чес. мовами.

⁸ Створений 1908 при С.-Петербурзькому ун-ті. Наслідком його діяльності став початок укладання словника поет. мови Пушкіна та вихід збірників «Пушкініст» (за ред. та з передм. В., 1914–1918).

Тв.: Иван Сергеевич Тургенев: Критико-биограф. этюд : [в 2-х част.] СПб., 1877; Алексей Феофилактович Писемский: Критико-биограф. очерк. СПб.; М., 1884; Лекции по истории новейшей русской литературы. Эпоха Белинского. СПб., 1897; Самодержавие и печать в России. СПб., 1906; Биография Ивана Баркова. *Сочинения Ивана Баркова, писателя времен Екатерины*. СПб., 1906. С. 1–8; М., 1907. С. II–XII; Основные черты истории новейшей русской литературы. 2-е изд. С приложением этюда «Победители или побежденные?» (О модернизме). 1908; 1909; Объединитель человечества: (Из мыслей о Толстом). *Толстой Л. Н. Педагогические сочинения*. 1911. С. 3–18; 1912. С. 3–18; Передовой боец славянофильства. Константин Аксаков. 1912; Писатель-гражданин Гоголь. 1913 (чотири останні – СПб.); Русская литература в средней школе как источник идеализма: Речь, произнесенная 27-го декабря 1916 г. в Москве на открытии Первого всероссийского съезда преподавателей русского языка и словесности. [1917]; Временник Российской книжной палаты. Вып. 2. 1919; [Без зазначення номера]. 1920; В чем очарование русской литературы: (Речи и выступления). Изд. 2-е, преобр. в сб. 1919 (усі чотири – Пг.).

Літ.: Словарь членов Общества любителей российской словесности при Московском университете. 1811–1911. 1911. С. 53–56; Поляков А. С. Труды профессора Семена Афанасьевича Венгерова: Библиографический перечень. 1916 (обид. – М.); Кауфман Л. Влюбленный в литературу: (Памяти С. А. Венгерова). *Вестник литературы*. 1920. № 9 (21). С. 2–4; Пушкинский сборник профессора Семена Афанасьевича Венгерова. М.; Пг., 1922 (обклад. 1923); Фомин А. Г. Венгеров как организатор и первый директор Российской книжной палаты. Л-д, 1925; Пам'яті нашого земляка. *ЗП*. 1955. 30 квіт.; Рождественский В. Страницы жизни. *Звезда*. 1958. № 12. С. 118–119; Велинков А. В. Венгеров Семен Афанасьевич. *КЛЭ*. М., 1962. Т. 1. Стлб. 895–896; Яковлев Н. У истоков пушкиноведения: О Пушкинском семинарии Венгерова. *Ленинградский университет*. 1962. 9 февр.; Калентьева А. Г. Влюбленный в литературу. Очерк жизни и деятельности С. А. Венгерова (1855–1920). М., 1964; Ротач П. Материалы до Українського біографічного словника: Літературна Полтавщина. *Архіви України*. 1965. № 2 (70). Березень-квітень. С. 96; Палей А. Р. Выдающийся деятель книги. *Альманах библиофила*. М., 1975. Вып. II; Франко І. С. А. Венгеров. Критико-биографический словарь русских писателей и ученых. *Франко І. Зібрання творів : у 50 т. К.*, 1980. Т. 27; Эльзон М. Ученый, издатель, библиограф. *Книжное обозрение*. 1980. № 40. 3 окт.; Бажинов І. Д. Венгеров Семен Опанасович. *УЛЕ*. К., 1988. Т. 1 : А–Г. С. 287; Баскаков В. Н. Венгеров Семен Афанасьевич. *Русские писатели. 1800–1917: биограф. словарь*. М., 1989. Т. 1 : А–К. С. 411–412; Ротач П. Семен Венгеров. *Ротач П. Колоски з літературної ниви*. Полтава, 1999. С. 187–189; Русская интеллигенция: автобиографии и библиографические документы в собрании С. А. Венгерова: аннотированный указатель в 2-х т. СПб., 2001; Бажинов І. Д. Венгеров Семен Опанасович. *ЕСУ*. К., 2005. Т. 4 : В–Вог. С. 235–236.

ВЕНГЕРОВА Пауліна (Поліна) Юліївна (уродж. Песселе Епштейн; 1833, м. Бобрыйськ Мін. губ., нині райцентр Могил. обл., Білорусь – 1916, м. Мінськ) – нім. письменниця євр. походження. Мати С. Венгерова. Нар. в заможній купецькій сім'ї Іегуди (Юлія) Епштейна. 1850 взяла шлюб з Опанасом Венгеровим, громад. діячем у Мінську. Перші

роки сім'я провела в батька чоловіка в Конотопі (нині райцентр Сум. обл.), 1854–1859 – у Лубнах Полтав. губ. (нині райцентр Полтав. обл.). Потім родина переїхала до м. Ковно (нині Каунас), згодом – до м. Вільно (нині Вільнюс, обид. – Литва). З 1866 Венгерови жили в Свеаборзі (нині р-н м. Гельсінкі, Фінляндія), С.-Петербургі (з 1868) та Мінську (з 1871).

В. – авторка відомих двотомних мемуарів «Спогади бабусі» («Воспоминания бабушки: картины из истории культуры русских евреев в XIX столетии»), що вийшла нім. мовою в Берліні (Wengeroff P. Memoiren einer Grossmutter: Bilder aus der Kulturgeschichte der Juden Russlands im 19 Jahrhundert. В., 1908–1910. Bd. 1–2). Уривки зі спогадів друкувалися в журналах «Восход» (1903), «Новое слово» (1909, № 9, с. 79–94; 1911, № 10, с. 104–112), 2003 перевидані в повному обсязі під назвою «Воспоминания бабушки» (М.; Єрусалим).

ГРЕКОВ Кирило Григорович (1852, м. Охтирка Харків. губ., нині Сум. обл. – 21.03(03.04).1916, Полтава) – рос. реліг.-філос. письменник і осв. діяч. Нар. в сім'ї диякона (пізніше – священник). Дитинство й перші шкільні роки минули в с. Білка побл. м-ка Боромлі Охтирського пов. (нині Тростянецького р-ну Сум. обл.). 1860 батьки переїхали в с. Комарівка Харків. губ. (нині Харків. обл.). З 1862 навчався в Харкові: спочатку – у дух. училищі, потім – у семінарії, яку не закінчив, імовірно, через «ходіння в народ». Учителював в Острогозьку Ворон. губ. (нині райцентр Ворон. обл., РФ; з 1873), з 1880 обіймав посади штатного доглядача Бірюченського повіт. училища (до 2007 – Красногвардейське, нині м. Бірюч), зав. громад. бібліотеки (з 1883) та доглядача училища (з 1886) в Острогозьку. 1910 переїхав до Полтави, де займався літ. й осв. діяльністю.

Друкуватися Г. почав ще під час учителювання на Воронежчині, коли уклав зб. «Школьный товарищ: книга для совместного обучения чтению, письму и рисованию по клеткам. Вып. 1» (Острогожск, 1879). Пізніше видав кн. «Посевы»: сборник статей для чтения в школе и дома» (М., 1884). Написав оповідання «Сель-

ский праведник» (1892). Співпрацював із московським в-вом толстовців «Посредник», у якому, зокрема, неодноразово виходило його оповідання «Елизавета, королева венгерская, ландграфиня Тюрингенская» (1895; 1897; 1901; 1904; 1911 тощо). З 1908 належав до редакції ж. «К свету» (Ростов-на-Дону). 1909 видав повість у 3-х част. «Что же нам делать?», яку подарував Л. Толстому. У 1913–1914 – співроб. ж. «Духовный христианин» (м. Тифліс, нині – Тбілісі, Грузія). Автор п'єси «Власть света» (укр. мовою видана 1912 в Полтаві), «Книги веры» (1916) та інших творів. Друкувався в дит. та педаг. журналах. Підтримував зв'язки з Л. Толстим, В. Короленком, Х. Алчевською, Ф. Павленковим та ін. Про своє життя написав кн. «Анекдоты жизни» (1915, Полтава), рукопис якої повністю не зберігся.

Після смерті Г. його архів зберігався в полтавського толстовця С. Дудченка (пом. 1946), а потім, частково, у П. Ротача. Серед збережених матеріалів – рукопис підготовленої Г. до друку брошури про Т. Г. Шевченка з додатком поеми «Марія», що тоді належала до заборонених творів. Текст передмови свідчить, що Г. добре знав життя і творчість Шевченка. У книжці мав бути ще й додаток – пояснення до поеми «Марія», де викладалися «найсуттєвіші результати наукової критики євангелій Рейса, відомого перекладача Біблії». Цієї частини брошури не виявлено. Вона, певно, готувалася для в-ва «Посредник».

Могила Г. на полтавському міському кладовищі не збереглася.

Літ.: Венгеров С. А. Критико-биографический словарь... Второе, соверш. перераб., илл. изд. Пг., 1915. Т. 1 (вып. 1–3). С. 207; Ротач П. Матеріали до Українського біографічного словника: Літературна Полтавщина. *Архіви України*. 1965. № 3 (71). Травень-червень. С. 103; Ротач П. Греков Кирило Григорович. *Ротач П. Полтавська Шевченкіана: у 2 кн.* Кн. 1: А–К. Полтава, 2005. С. 181.

ГУРИН Іван Іванович (24.04(07.05).1905, с. Бзов Переяславського пов. Полтав. губ., нині Баришівського р-ну Київ. обл. – 20.10.1995, м. Миргород Полтав. обл.) – укр. фольклорист, літературознавець, лексикограф, педагог, громад. діяч. Перший лауреат Республіканської премії ім. П. Чубинського (1991). Двоюр. брат нар. арт.

СРСР О. Сердюка.

Батько Г. помер ще до його народження, своєї оселі родина не мала, тому хлопчик жив із матір'ю в

родичів, наймитував. Поч. освіту здобув у Бзовській церковнопарафіяльній школі, в 11 років потрапив до дит. притулку в Києві. 1921 повернувся до Бзова, вступив до Війтовецької педаг. школи на Переяславщині. Закінчив Ржищівський педаг. технікум (нині гуманіт. коледж, Київ. обл.; 1926), учителював у с. Жванець Кам'янець-Подільського р-ну Хмельн. обл., у Новосанжарському р-ні на Полтавщині (села Драбинівка і Мала Перещепина, 1931–1932). 1938 здобув вищу освіту на філол. ф-ті Київського педаг. ін-ту ім. О. М. Горького (нині Національний педаг. ун-т ім. М. П. Драгоманова). Під час нім.-рад. війни працював у редакції газ. 4-го гвард. танкового Кантемирівського корпусу «На штурм врага!». З боями пройшов через Білорусь, Західну Україну, Польщу, Чехословаччину до Дрездена. У 1945–1951 викладав у Хомутецькому зоотехнікумі на Полтавщині, потім – у навч. закладах інших областей. Останнє місце педаг. праці Г. – Млинівський зооветер. технікум (нині держ. технол.-економ. коледж; 1958–1966). З вересня 1966 постійно жив у Миргороді.

Ще 1922, учнем педтехнікуму, Г. почав записувати нар. творчість. Інтерес до неї збудили викладачі М. Ненадкевич, А. Загородський (пізніше відомий мовознавець), В. Білий (етнограф). У фондах ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАНУ зберігається майже 27 тис. записаних Г. у різних областях України зразків усної нар. творчості різних жанрів – пісень, казок, легенд, загадок, переказів тощо. Одна з перших публікацій Г. на ці теми з'явилася в ж. «Побут» (1930, № 6, с. 39). Значна частина фольклорних записів увійшла до академ. видань укр. нар. творчості: «Чумацькі пісні» (1976), «Весільні пісні» (ч. 1–2, 1982), «Дитячий фольклор» (1984), «Українські народні перекази та легенди» (1985), а також публікувалася в період. пресі. 1962 газ. «Літературна Україна» видрукувала велику кількість постійних нар. порівнянь, зібраних Г. Рос. мовою 96 таких порівнянь були опубліковані в «Неделе» (1967, № 33, «Образное украинское слово»). Г. упорядкував збірки «Українські народні загадки» (Л., 1963), «Образне слово: Постійні народні порівняння» (1966; 1974; експонувалася на виставці «Експо – 67» у Монреалі), «Хитру сороку спіймати морока» (1967, скоромовки). Кращі фольклорні записи увійшли до зб. «Де живе жар-птиця?» (1991, три останні – К.).

Як лексикограф Г. уклав «Словник антонімів та протиставних сполучень української мови», словники рим класиків укр. літератури: І. Котляревського, Лесі Українки (обид. – 1981), М. Шашкевича (1982), П. Гулака-Артемівського (1983), Л. Боровиковського, Л. Глібова (1984, усі – неопублік.), «Словник рим Євгена Гребінки» (Миргород, 1992), а також «Словник рим з “Давитіані” Давида Гурамішвілі в перекладі

М. Бажана» (1983). У співавторстві⁹ видав «Словник українських рим» (К., 1979). Найґрунтовніша з цих праць – «Словник рим Т. Г. Шевченка», завершена 1977. Уклав також «Словник рим російських творів Т. Шевченка» (1974). Через усе життя Г. проніс любов до поета, передавав її учням. Він писав: «Я все своє життя був поруч із Шевченком». Як викладач укр. мови і літератури в школах і технікумах щороку організовував для своїх вихованців вечори пам'яті Т. Шевченка, возив учнів на батьківщину поета – в с. Кирилівку (Шевченкове). 1939 брав участь у відкритті пам'ятника Шевченку в Києві. Працюючи у Млинівському зооветтехнікумі, став ініціатором встановлення пам'ятника Шевченкові на подвір'ї навч. закладу (відкр. 1962).

Г. – засновник і перший громад. директор музею Д. Гурамішвілі в Миргороді (1968–1969, усунений місцевою владою від керівництва за кілька днів до відкриття музею), ініціатор створення й постійний активний співроб. Товариства укр. мови ім. Т. Г. Шевченка «Просвіта».

Похований у Миргороді на старому цвинтарі біля церкви Всіх Святих.

Тв.: Моя зустріч з І. С. Нечуєм-Левицьким. *Прапор перемоги*. Миргород. 1993. № 32. 17 квіт.

Дж.: Гурін І. І. Мої зв'язки з Полтавщиною. Лист до П. Рогача від 07.09.1967, Миргород. *Архів адресата*; Словник рим: [Інтерв'ю з Г.]. *ЛУ*. 1979. 17 лип.

Літ.: Женевський В. Збирач фольклору. *Переможець*. Млинів, Рівн. обл. 1960. 19 січ.; Скочко П. Збирач скарбів народних. *Червоний прапор*. Рівне. 1961. 16 вер.; Красюк П. Перлини народної мудрості. *Там само*. 1963. 9 серп.; Солдченко Я. Видання загадок для дітей: [Рец. на зб. «Українські народні загадки»]. *НТЕ*. 1963. № 4. Липень-серпень; Березовський І. П. Сучасні збирачі фольклору. *Там само*. 1966. № 6. Листопад-грудень. С. 7–8; Лавров Ф. Образне слово. *Друг читача*. 1967. 24 січ.; Фаєрман П. Любителю слова: [Рец. на зб. «Образне слово»]. *Радянська освіта*. 1967. № 31. 19 квіт.; Черкас О. Чари співучого слова: [Рец. на зб. «Образне слово»]. *Прапор перемоги*. 1967. 31 серп.; Іванов В. Ужинок фольклориста. *ЗП*. 1968. 12 трав.; Л. Ч. «Римівник» ентузіаста. *ЛУ*. 1968. 14 трав.; Іванченко М., Хоменко В. Збирач самоцвітів. *НТЕ*. 1972. № 4. Липень-серпень. С. 104; Горбенко П. Збирач народної творчості. *Прапор перемоги*. 1972. 4 лип.; Черкас О. Збирач перлин народних. *Україна*. 1972. № 39. Вересень. С. 12; Горбенко П. Шукач перлин. *ЗП*. 1975. 30 бер.; Тропенко Г. Джерела народної пісні. *Сільські вісті*. 1976. 26 вер.; Олексенко М. Фольклорист: [до 75-річчя Г.]. *Прапор перемоги*. 1980. 7 трав.; Рубай Г. Т. Фольклорні записи Івана Гурина. *НТЕ*. 1986. № 1. Січень-лютий. С. 76–78; Стешенкова Т. Невтомний дослідник мовних скарбів. *ЛУ*. 1986. 24 квіт.; Рубай Г. Т. Гурін Іван Іванович. *УЛЕ*. К., 1988. Т. 1 : А–Г.

⁹ Співавторство було ціною виходу книжки у світ. Багато років потому словник висунуто на здобуття поважної укр. премії, але в списку значився лише «співавтор»...

С. 522; Дмитренко М. К. Іван Іванович Гурін. *Дмитренко М. К. Збирачі народних перлин*. К. : Т-во «Знання», 1989. С. 35–42; Фольклорист Іван Гурін. *Прапор перемоги*. 1990. № 73 (9759). 11 трав.; Ротач П. Нова праця подвижника: [Рец. на кн. «Словник рим Євгена Гребінки»]. *ЗП*. 1993. № 83 (18223). 15 черв. С. 3; Зять М. Іванові Гуріну – 90. *Народознавство*. 1995. №№ 22–23. Травень–червень. С. 1; Пам’яті товариша: [некролог]. *Миргород*. 1995. №№ 72–73 (87–88). 28 жовт. С. 3; Ротач А., Ротач П. Схиляємось перед світлим образом друга: (Пам’яті Івана Гурина). *Прапор перемоги*. 1995. № 101(10517). 13 груд.; Майка Л. Співець миргородського краю: до 100-річчя від дня народження Івана Гурина. *Миргород – наш дім*. 2005. № 16 (210). 21 квіт. С. 8; Ротач П. Гурін Іван Іванович. *Ротач П. Полтавська Шевченкіана : у 2 кн.* Кн. 1 : А–К. Полтава, 2005. С. 193–194; Дмитренко М. К. Гурін Іван Іванович. *ЕСУ*. К., 2006. Т. 6 : Го–Гю. С. 656; Іван Гурін – лексикограф, фольклорист, етнограф, педагог, громадський діяч : зб. статей, спогадів, документів / упоряд. Л. Розсоха. Миргород, 2010.

ДЕМИДОВСЬКИЙ Василь Ананійович (крипт.: В. Д.; бл. 1845 – січень 1911, м. Вільно, нині Вільнюс, Литва) – укр. педагог, історик, краєзнавець. Закінчив Полтавську дух. семінарію (1867) та Київську дух. академію (1871). Тривалий час викладав у Полтаві священне писання в семінарії та історію в Маріїнській жіночій гімназії. 1889 обійняв посаду інспектора Вітебської (нині Білорусь) дух. семінарії. Вийшовши у відставку, переїхав у Вільно.

Автор багатьох істор. розвідок, статей, нарисів, спогадів, опублікованих у неоф. част. «Полтавських єпархиальних відомостей». Серед них: «Из воспоминаний о покойном наставнике Полтавской семинарии Ф. Ф. Гербановском» (1868, № 6, 15 мар., с. 181–188), «Материальные средства священников в древней Руси – до реформы Петра Великого» (1874, № 6, 15 мар., с. 192–211), «Происхождение инквизиции и характер ее действий» (1876, № 5, 1 мар., с. 166–183; № 6, 15 мар., с. 199–212), «Кое-что из переяславского семинарского быта последней четверти прошлого века» (*Там само*, № 11, 1 июня, с. 430–440), «Речь, читанная 19-го февраля 1880 года в общем собрании воспитанниц Полтавского епархиального женского училища: [Короткий нарис важнейших реформ Александра II]» (1880, № 6, 15 мар., с. 269–287), «Очерк Куликовской битвы: (По поводу 500-летнего юбилея: 8 сент. 1380 г. – 8 сентября 1880 года)» (*Там само*, № 19, 1 окт., с. 856–871), «Материалы, относящиеся к первым временам исторического существования Переяславско-Полтавской семинарии» (1887, № 17, 1 сент., с. 569–582; № 21, 1 нояб., с. 780–792), «Сведения о Переяславско-Полтавской семинарии за время от 1798 г. по 1818, извлеченные из дел архива Полтавской духовной консистории» (1887, № 20, 15 окт., с. 707–737; № 21, 1 нояб., с. 757–780; № 24, 15 дек., с. 949–970, без під-

пису), «Краткий исторический очерк состояния Переяславско-Полтавской семинарии со времени основания ее (1738 г.) до преобразования в 1817 г.» (1888, № 20, 15 окт., с. 735–776) та ін. Друкувався також в «Руководстве для сельских пастырей», у якому вмістив, зокрема, розвідку «Древнерусский священник» (1871, т. 1, № 1, 3 янв., с. 16–25; № 2, 10 янв., с. 47–64; № 4, 24 янв., с. 125–131; № 6, 7 февр., с. 206–212; № 9, 28 февр., с. 290–298; № 12, 21 мар., с. 392–410).

Помер раптово. Похований на Єфросиніївському цвинтарі.

Літ.: Павловский И. Ф. Краткий биографический словарь.... Полтава, 1912. С. 58; Венгеров С. А. Критико-биографический словарь.... Второе, соверш. перераб., илл. изд. Пг., 1915. Т. 1 (вып. 1–3). С. 237; Савицкий Л. Православное кладбище гор. Вильно. Вильно, 1938.

КОПАЧ Іван Семенович (псевд. і крипт.: І. К., К. І., К-ч, Кичун Г., Народоvecь; 04.03.1870, с. Грозова Старосамбірського пов., Королівство Галичини та Володимирії, Австро-Угорщина, нині Грозьово Старосамбірського р-ну Львів. обл. – 08.10.1952, Полтава¹⁰) – укр. публіцист, психолог, літературознавець, філософ, педагог, громад. діяч. Докт. філософії (1901). Дійсн. чл. НТШ (1935).

Навчався в гімназії при монастирі отців Василян (м. Бучач, 1881–1885). Закінчив вищі гімназійні студії (м. Дрогобич, 1889) та Львівський ун-т (1894). Викладав клас. мови у Львівській академічній (1896–1897, 1901–1908) та Тернопільській першій (1897–1901) гімназіях, був шкільним інспектором Галицької крайової шкільної ради та візитатором укр. середніх шкіл кураторії Львівського округу (1908–1929). У 1907–1908 редагував ж. «Учитель». Підтримував зв’язки з І. Франком та М. Павликом. Очоловав т-ва «Боян» і «Руська бесіда». З 1945 – старший викладач клас. філології Львівського ун-ту. З 1950 мешкав у сина-лікаря в Полтаві.

Автор низки наук. праць з етики й психології («Критичний аналіз т. з. Фукидідової археології», 1901; «Що то таке людське думанне?», Л., 1906; «На переломі двох віків», Л., 1908 та ін.), багатьох статей на педаг., філол. і філос. теми, а також рецензій у журналах «Правда», «Народ», «Літературно-науковий вістник», «Зоря», газ. «Діло». Серед них: «Ще один бік наших відносин до російської літератури: (Лист у редакцію “Народа”）」 («Народ», 1893), відгук на працю «Шевченко і Міцкевич. Студія О. Колесси» («Правда», 1894, т. 23, № 69, с. 784–788), «Огляд поеми Т. Г. Шевченка “Сон”» («Зоря», 1895, №№ 17–22), «Оповідання Вячеслава Будзиновського» (1898), «В 46 роковини смерті Т. Шевченка (промова, виголошена на вечерницях в честь Шевченка дня

¹⁰ У низці довідників місцем смерті К. помилково позначений Львів. – О. Р.

21.03.1907 у Львові) («Учитель», 1907, № 7), «О представленню руського театру в Тернополі» (1900), «З гостини у других» (1905), «Шевченко і школа» («Наша школа», 1914, № 2–3, с. 65–68) та ін. Переклав укр. мовою й видав статтю нім. філософа-ідеаліста Ф. Паульсена «Партійна політика і мораль» (1902–1903), опублікував полемічну брошуру «Соціалізм, етика і політика» (1903). Написав автобіограф. нарис «Мій Лаврів», книжку «З моїх сокольських споминів: на 40-літній ювілей українського “Сокола”» (Л., 1934). Видав підручник для гімназій «Латинська граматики: на основі учебника Жигмонта Самолевича» (ч. 1, Л., 1928). Виступав у Львові з доповідями на шевченківських вечорах (1907 та ін.).

Похований на Монастирському кладовищі в Полтаві.

Пр.: Будучність гімназій: (Уваги проф. д-ра Фрідріха Паульсена). Подав д-р Іван Копач. 1901 (відбиток із «Літературно-наукового вісника»); Родинне жите: (Гадки проф. д-ра Фрідріха Паульсена). Під розвагу руским «соколкам і паннам». 1903; Нові міністеріальні приписи щодо способу питання і класифікування в середніх школах. 1908 (усі – Л.).

Дж.: Лист Я. Р. Дашкевича до П. Ротача від 22.10.1972; Запис усної розмови П. Ротача з Р. І. Копачем. Полтава, 27.11.1972 (обид. – архів П. Ротача).

Літ.: Енциклопедія українознавства: Словникова частина / за ред. В. Кубійовича. Т. 3. Париж; Нью-Йорк, 1959. С. 1124; Дей О. І. Словник українських псевдонімів та криптонімів (XVI–XX ст.). 1969. С. 484; 3б. праць XX наукової шевченківської конференції. 1973. С. 51; Шевченківський словник : у 2 т. 1976. Т. 1 : А–Мол. С. 316; Нечиталюк М. Ф. Копач Іван Симонович. *УЛЕ*. 1990. Т. 2 : Д–К. С. 559–560 (чотири останні – К.); Листування Михайла Грушевського. К.; Нью-Йорк; Париж; Л.; Торонто, 1997. С. 103, 201; Комариця М. Копач Іван. *Українська журналістика в іменах*. Л., 1999. Вип. 6. С. 142–143; Дуда І., Пиндус Б. Копач Іван. *Тернопільський енциклопедичний словник : у 4 т.* Тернопіль, 2005. Т. II : К–О. С. 164–165; Ротач П. Копач Іван Семенович. *Ротач П. Полтавська Шевченкіана : у 2 кн.* Кн. 1 : А–К. Полтава, 2005. С. 379; Ільницька Л., Ільницька М. До стосунків Івана Франка з Іваном Копачем: (на матеріалах листів І. Копача до І. Франка, 1897–1906). *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника*. 2009. Вип. 1 (17). С. 633–653; Нахлік Є., Нахлік О. В інтелектуальній орбіті Івана Франка: Іван Копач. *Українське літературознавство : зб наук. праць*. 2011. Вип. 74. С. 164–173 (дві останні – Л.); Боронь О. Копач Іван Симонович. *Шевченківська енциклопедія : в 6 т.* 2013. Т. 3 : І–Л / НАН України, Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка ; редкол. : М. Г. Жулинський (гол.) та ін. С. 498–499; Комариця М. М. Копач Іван Симонович. *ЕСУ*. 2014. Т. 14 : Кол–Кос. С. 420 (обид. – К.); Наукове товариство імені Шевченка і Тернопільщина (1873–1940): Історично-філософська секція: дійсні члени : бібліограф. покажчик / уклад. Л. Оленич. Тернопіль, 2017. С. 60–64.

ПОПИК Володимир Іванович (24.06.1952, м. Полтава) – укр. учений у галузі інформаційної культури, соціальних комунікацій, розбудови та функціонування національного наук.-інформаційного простору, проблем бібліотекознавства, книгознавства, біографістики та бібліографії, міжкультурних взаємодій. Чл.-кор. НАН України (2015). Докт. істор. наук (2014),

проф. (2016). Нар. в сім'ї викладачів. Закінчив у Полтаві середню школу № 17 (1969) та істор. ф-т держ. педаг. ін-ту (нині національний педаг. ун-т) ім. В. Г. Короленка (1973). У 1976–1983 – мол. наук. співроб. відділу історії капіталізму Інституту історії АН УРСР (нині Інститут історії України НАН України). У 1983–2011 працював в апараті Президії АН УРСР (нині НАН України): наук. співроб., ученим секретарем, заст. нач. Науково-організаційного відділу – керівником Сектору суспільних наук. За сумісництвом з 1994 по 2003 працював старшим викладачем каф. історії Національного ун-ту «Києво-Могилянська академія», з 1994 також старшим, провідним наук. співроб., а з 2003 – директором Інституту біографічних досліджень НБУВ. У 2011 призначений першим заст. генерального директора НБУВ, у 2013–2018 був генеральним директором НБУВ. З 2018 – директор Інституту біографічних досліджень.

Автор близько 350 наук. і наук.-попул. праць із проблем історії, теорії та методики біограф. досліджень, формування електронних ресурсів біограф. інформації, істор. пам'яті, поширення істор.-біограф. знань. Серед них монографія «Ресурси довідкової біографічної інформації: Історичний досвід формування, сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку» (К., 2013). Співавтор понад 30 колект. праць, національних доповідей та концептуальних документів із проблем гуманітарного розвитку України. Керівник авт. колективів монографій «Вітчизняні ресурси біографічної та біобібліографічної інформації: проблеми формування й використання», «Особливості інформаційного забезпечення національного консенсусу в сучасній Україні» (обид. – 2016), «Історична біографіка в Україні: проблеми, завдання і перспективи розвитку досліджень, видавничої та інформаційної роботи», «Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: розвиток національної бібліографії, біографічних досліджень та науково-бібліографічної діяльності» (обид. – 2019). Підготував 5 канд. наук. У 2013–2018 – чл. Національної комісії України у справах ЮНЕСКО. Чл. ре-

дакційних колегій фахових наук. видань «Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського», «Рукописна та книжкова спадщина України» та «Українська біографістика».

Літ.: Національна академія наук України: Персональний склад. 1918–2018. 7-е вид. К., 2018. С. 341.

ПОШИВАЙЛО

Олесь Миколайович (06.11.1958, смт Опішня Зіньківського р-ну Полтав. обл.) – укр. керамолог, етнограф, історик, музеолог. Докт. істор. наук (1995), проф. (2011). Засл. діяч науки і техніки України (2004). Лауреат літ.-мист. премії ім. І. Нечуя-Левицького (1995), премії ім. Б. Возницького «За вагомий особистий внесок у роз-

виток музейної справи України» (2013), премії Президента України «Українська книжка року» (2013). Двоюр. брат І. Пошивайла.

Нар. в сім'ї гончарів. Закінчив Київський держ. педаг. ін-т ім. О. М. Горького (нині Національний педаг. ун-т ім. М. П. Драгоманова; 1981) та аспірантуру Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії (нині мистецтвознавства, фольклористики та етнології) ім. М. Т. Рильського АН УРСР (нині НАН України; 1988). Проходив стажування в провідних керамологічних і музейних центрах Європи. Упродовж 1981–1986 працював мол. і старшим наук. співробітником Музею народної архітектури та побуту УРСР (нині Національний музей народної архітектури та побуту України), потім – старшим наук. співробітником Полтавського краєзнавчого музею (нині ім. В. Кричевського).

Генеральний директор Національного музею-заповідника укр. гончарства, керівник Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України. Гол. правління ГО «Конгрес укр. керамологів». Засновник укр. наук. школи керамології.

За ініціативи й під керівництвом П. в Опішному постали три організації держ. значення: Національний музей-заповідник укр. гончарства, Державна спеціалізована художня школа-інтернат «Колегіум мистецтв у Опішному», Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України.

Організатор національних і міжнар. симпозіумів гончарства в Опішному (1989, 1997–2001, 2009–2019), всеукр. гончарських фестивалів (Опішне, 2000–2001), всеукр. та міжнар. наук. конференцій (1989, 1997–2019). Гол. редактор «Українського керамологічного

журналу», ж. «Археологічна керамологія», національних наук. щорічників «Українська керамологія» та «Бібліографія українського гончарства».

Автор багатьох наук. праць із проблематики укр. гончарства. Серед них: «З досвіду роботи по підтримці й розвитку гончарства Опішні в другій половині XIX – на початку XX століть» (Опішне, 1989), «Гончарство Лівобережної України XIX – початку XX століть і відображення в ньому основних духовних настанов української народної свідомості» (К., 1991), «Ілюстрований словник народної гончарської термінології Лівобережної України: Гетьманщина» (Опішне, 1993), «Етнографія українського гончарства: Лівобережна Україна» (К., 1993), «Українська академічна керамологія XXI сторіччя: Теорія. Історія. Сучасний ужинок. Майбутній поступ: Книга 1 (2001–2005)» (2007), «Етноцид українського гончарства та його блискуче втілення в Незалежній Українській Державі (самоїдство як ефективний засіб самознищення національної ідентичності)» (2007), «Гончарна велич і трагедія Макарового Яру доби Розстріляного Відродження» (2008), «Короткий академічний словник сучасних українських керамологів (культурна керамологія)» (вид. 2-ге, 2009, серія «Українська керамологічна біографістика»), «Опішнянська мальована миска другої половини XIX – початку XX століття (у зібранні Російського етнографічного музею в Санкт-Петербурзі)» (2010, п'ять останніх – Опішне). Авт.-упоряд. альбомів-каталогів Національних виставок-конкурсів худож. кераміки «КерамПК у Опішному» (2010, 2011, 2012), альбомів-каталогів Національних фотоконкурсів у Опішному «Гончарні ВІЗІІ країни» (2011, 2012, усі – Опішне). Уклав зб. «Гончарство Макарового Яру кінця XIX – середини XX століття: Документи і матеріали» (Опішне, 2008).

РОТАЧ Алла

Олександрівна (уродж. Клименко; 24.04.1930, с. Деркачівка Новосанжарського р-ну Полтав. округу, нині с. Пристанційне Новосанжарського р-ну Полтав. обл. – 21.05.2018, м. Полтава) – укр. музеєзнавець, педагог, філолог. Дружина П. П. Ротача (з 06.01.1952), мати О. П. Ротача.

Нар. в сім'ї інженера та вчительки. Мати, Ніна Володимирівна, походила зі старовинного укр. священницького роду Совачевих (Совачових), онука проф. Полтавської дух. семінарії П. С. Совачова. У 5-річному віці А. Клименко була таємно охрещена

о. І. Михайленком у церкві с. Ваці повл. Полтави (хрещені – Є. М. Михайленко з роду Громницьких та відомий полт. бібліограф С. В. Бельський). З 1941 жила в Полтаві. 1952 закінчила істор.-філол. ф-т Полтавського держ. педаг. ін-ту (нині національний педаг. ун-т) ім. В. Г. Короленка, 1968 – аспірантуру при Одеському держ. ун-ті ім. І. І. Мечникова, проте захист не відбувся через моральний тиск влади. Упродовж 1953–1985 працювала науковцем, старшим науковцем, зав. експозиції літ.-мемор. музею І. П. Котляревського в Полтаві, займалася педаг. працею. Опрацювала три тематико-експозиційні плани: кімнати Т. Г. Шевченка (існувала при музеї в 1961–1968), літ.-мемор. частини музею І. П. Котляревського, за яким 1969 повністю перебудовано експозицію, та мемор. експозиції Садиби Котляревського, у реконструкції якої брала активну участь (1968–1969). Голова первинної організації т-ва «Україна – світ» при музеї І. П. Котляревського. З 1985 перебувала на пенсії.

Співавторка та авторка низки музейних путівників і буклетів (Полтава, 1956; 1961; Х., 1969; 1972; 1975; 1982), мовознавчих та літературознавчих праць (зокрема «Лексика п'єс та од І. П. Котляревського». К., 1974, спільно з А. Бурячком, А. Залашком і М. Севериним). У «Наукових записках» музею І. П. Котляревського опублікувала статті: «І. П. Котляревський і Полтавський театр» (1958, вип. 1, с. 63–73), «І. П. Котляревський і Т. Г. Шевченко» (1959, вип. 2, с. 59–76), «До питання про взаємовплив творів І. П. Котляревського і народної поетичної творчості» (1961, вип. 3, с. 99–110, усі – Полтава), «Використання творів дожовтневої української літератури при вивченні творчості І. П. Котляревського в школі» («Матеріали Котляревських читань 1965 року», 1968, вип. 4, с. 37–45), «І. П. Котляревський у радянській художній літературі» («Матеріали Котляревських читань 1967 року», 1969, вип. 5, с. 30–44), «І. Котляревський в українському фольклорі» («Ювілейна наукова конференція, присвячена 200-річчю від дня народження І. Котляревського : тези доповідей і повідомлень», 1969, с. 106–108, три останні – Х.). До ювілейного зб. «Вінок І. П. Котляревському: Від Полтави, від полтавців» (ред. кол. : Ю. В. Андрущенко та ін., Х., 1969) написала статтю «Котляревський і Гребінка» (с. 107–111). В енциклопед. довіднику «Полтавщина» (за ред. А. В. Кудрицького, 1992) вмістила статті: «Котляревського І. П. могила» (с. 389–390), «Котляревського І. П. садиба» (с. 391–392), «Котляревському І. П. пам'ятники» (с. 392–393), в «Українській літературній енциклопедії» – статтю «Котляревського І. П. музей» (т. 3 : К–Н, 1995, с. 27, обид. – К.), в альм. «Рідний край» (Полтава) – нарис «З історії ювілеїв “Енеїди” І. П. Котляревського» – 2014, № 1 (30), с. 178–184.

Для лекторів т-ва «Знання» підготувала матеріали на тему «Великий український поет Т. Г. Шевченко» (Полтава, 1964). Від 1994 входила до редакційної ради відновлених «Полтавських єпархіальних відомостей».

Авторка низки заміток і статей у газетах: «Екскурсії в музей І. П. Котляревського» – «Ленінським шляхом», Полтава, 1958, № 71 (1493), 15 черв., с. 4; «Полтавчанин І. П. Котляревський: (До 120-річчя з дня смерті)» – там само, № 131 (1553), 5 листоп., с. 4; «Кімната Тараса в музеї Котляревського» – «Зоря Полтавщини», 1964, № 57, 7 бер., с. 4; «Пам'ятник безсмертя» – «Комсомолец Полтавщини», 1969, 6 лют.; «На батьківщині поета» – «Робітничая газета», 1969, 25 лип.; «Не заростає стежка» – «Зоря Полтавщини», 1969, 6 вер. (стаття помилково підписана: «А. Залашко»), «Дослідник творчості Котляревського [про Є. Кирилюка]» – там само, 1982, 21 бер.

Спільно з П. Ротачем опублікувала статті: «Заповідна земля Полтави» в «Літературній Україні», 1969, № 20 (2614), 11 бер., с. 4; у «Полтавській Думці» – «Гідний слави і пам'яті» (з приводу смерті Д. В. Нитченка в Австралії) – 1999, № 39 (255), 23 вер., с. 7 і «“Рідна школа” в Палатайні» (про Н. Дирлир і школу українознавства в Америці) – 2000, № 11, 17 бер., с. 7; відгук на статтю головного художника Полтави В. Батуріна про герб міста – у «Полтавському віснику», 1992, № 3 (61), 17–23 січ., с. 4; у міргородських газетах – лист «Схиляємось перед світлим образом друга: (Пам'яті Івана Гурина)» – «Прапор перемоги», 1995, № 101 (10517), 13 груд., с. 4 та лист на підтримку пропозиції назвати Міргородську бібліотеку духовних знань ім'ям І. Гурина – «Вестник милосердия», 1997, № 9–10 (67–68), с. 4. Співавторка статей «Невмируща пісня» («Комсомолец Полтавщини», 1969, 7 жовт.) та «Котляревські читання: чи не пора воскресити?», опублікованої в «Молодій громаді», Полтава, 1991, № 137 (5294), 24 груд., с. 3.

Серед публікацій мемуарного плану: «Спогади перед майбутнім: (До історії відбудови Садиби І. П. Котляревського)» (зб. «100-річчя Полтавського краєзнавчого музею : матеріали ювілейної наукової конференції. Частина перша. Історія музею. Колекції. Питання експозиційної роботи», за ред. Г. П. Білоус, О. Б. Супруненко; Полтава, 1992, с. 62–66), спогади про М. А. Фісуна – у брошурі Л. Івахненко «Окрилений музою» (К.; Полтава, 2004, с. 43–45), «Гіркі і світлі тридцять літ і три роки: про заснування Полтавського літературно-меморіального музею І. П. Котляревського та його перших працівників (до 60-річчя музею)» – альм. «Рідний край», 2012, № 1 (26), с. 164–182 та «Петро Ротач про поему “Сталін у пеклі” Василя Онуфрієнка» – там само, 2013, № 2 (29), с. 194–196.

Мовний редактор щоденника О. О. Несвіцького «Полтава у дні революції та в період смуту 1917–1922 рр.» (1995), редактор книжки П. Ротача «Від Удаю до Орелі: сторінки полтавської Шевченкіани» (2000), зб. оповідань, новел і віршів Н. Фесенко «За сонце правди» (1999; вид. 2-ге, доп. – 2000), зб. «Я зробив, що міг...: листи проф. П. Митропана з Югославії до П. Ротача в Полтаву (1965–1988 рр.)» (2000). Брала участь як коректор у виданні книжок П. Ротача: «Від Яготина до Полтави. Тарас Шевченко і Полтавщина» (кн. друга, 2002), зб. «Гавриленко М. І. (1889–1971): матеріали до біографії відомого вченого-орнітолога, краєзнавця і педагога» (2004), «Священні місця Полтавщини: дві літературні поїздки» та «Поет із роду Боровиків: матеріали до біографії поета і байкаря Л. І. Боровиковського» (обид. – 2003), поет. збірок «Дух миттєвості» (1999), «Струн поетичних дивні звуки» (2001, усі – Полтава).

Авторка проекту й активний учасник видання повістей О. Ізарського «Віктор і Ляля» (2010) та «Ранок» (2-ге вид., 2012, обид. – Полтава). Разом із давнім другом О. Ізарського, колишнім полтавцем В. Рингом (США), забезпечила збереження архіву письменника після його смерті. Отримані від В. Ринга рукописи передала в Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України в Києві, частину рукописів і документи – в Державний архів Полтавської обл., книжки – в Полтавську обл. універсальну наук. бібліотеку ім. І. П. Котляревського

та бібліотеку Полтавського краєзнавчого музею ім. В. Кричевського.

Похована на центральній частині старого Полтавського міського кладовища (на вул. Боженка), поруч могили чоловіка.

Літ.: Киселев Г. Загадка «Энеиды». *Киселев Г. Разыскивается классик...* Минск, 1989. С. 16; Дениско Т. «Виховати дитину українцем – це виховати доброго громадянина». *Молодь України*. 2001. № 130 (18230). 25 жовт. С. 2; Зобенко О. Золота осінь Котляревського. *Кримська світлиця*. 2003. № 46. 14 листоп. С. 13; Ротач П. Ювілейна посвята: до історії музею І. П. Котляревського. *Ротач П. Поклик через століття: І. П. Котляревський і Полтава : зб. статей і досліджень*. Полтава, 2003. С. 190–193; Бесєдіна Н. Музейні заклади Полтавщини у другій половині 1950-х – у 1980-х роках: основні напрями науково-дослідницької діяльності. *Краєзнавство*. 2009. № 1–2. С. 114, 115; Ротач П. Ротач Алла Олександрівна. *Ротач П. Полтавська Шевченкіана : у 2 кн. Кн. 2 : Л–Я*. С. 294; Пустовіт Т. П., Ротач О. П., Степаненко М. І. Ротач Алла Олександрівна. *Полтавіка. Полтавська енциклопедія : у 12 т. Т. 12 : Релігія і церква*. С. 256 (обид. – Полтава, 2009); Черпакова Л. Надії, згадки, радощі й болі...: [Інтерв'ю з А. Ротач]. *Полтавський вісник*. 2010. № 37 (1104). 10 вер. С. 10; Корнева В. І в печалі, і в радості зі своїм народом. *Зоря Полтавщини*. 2011. №№ 131–132 (21808–21809). 23 серп. С. 4. (Подвижники незалежності); Анненкова А. Високий дух, вмержаний у слово. *Ізарський О. Ранок*. 2012. С. 7–8; Степаненко М. І. Ротач Алла Олександрівна. *Степаненко М. І. Літературознавча Полтавщина : довідник*. 2015. С. 231–233 (дві останні – Полтава).

Ганна Радько

«БУДУ ДУХОМ ТВОЇМ, МОЯ ЛЮБА ВІТЧИЗНО...»: ШТРИХИ ДО ПОРТРЕТА ПЕТРА РОТАЧА (до 95-річчя від дня народження письменника)

Широкій громадськості Петро Петрович Ротач відомий передовсім як літературознавець, краєзнавець, енциклопедист, автор короткого біобібліографічного довідника «Розвіяні по чужині: полтавці на еміграції», літературного календаря «Колоски з літературної ниви», подвижницької праці, спроби обласної (крайової) Шевченківської енциклопедії (у двох книгах) «Полтавської Шевченкіани», у якій подаються відомості про перебування Т. Г. Шевченка в Полтавській губернії в 1843–1844, 1845–1846 та 1859 роках. Підготовлений до друку вже його сином О. П. Ротачем унікальний довідник «Полтавщина літературна» (у трьох томах), перша книга із цього трикнижжя вже побачила світ. Діапазон зацікавлень Петра Петровича був настільки широкий, що він почувався своїм серед

істориків, краєзнавців, музеєзнавців, архівістів. Словом, як сказав Тарас Пустовіт, він «справжній інтелектуал та енциклопедист».

Його життя «було типовим життям полтавського українського інтелігента: не завдяки, а всупереч, не в шані, а під постійною загрозою втрати роботи, волі, а то й життя; не в дружньому колі веселих, розкутих, божемних парнасців, а вічним Петром Самотнім, який, проте, уперто запалоє свою свічку на вікні» [1, с. 4], – написала в передмові до книги Юрія Антиповича «Петро Ротач: “Я впень був нищений не раз, та скрес з любові до України”» заслужена журналістка України Ганна Дениско.

24 січня 2020 року П. П. Ротачеві виповнилося б 95. Але вже майже 14 років його немає з нами. 13 червня 2017 року, у 10 роковини відходу за «вічну